

BESZÁMOLÓ A VI. LENGYEL–MAGYAR FÖLDRAJZI SZEMINÁRIUM MUNKÁJÁRÓL

A Lengyel Tudományos Akadémia Földrajzi és Térszervezési Intézete és a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja folytatja a korábban kialakult együttműködést. Ennek keretében 1986. szeptember 15–20 között „Térszervezés és regionális fejlődés” címmel rendezték meg Varsóban és Stare Poleban a szemináriumot.

Az elhangzott előadások elsősorban a „nemzeti problematika” felől közelítettek meg a közigazgatási területszervezés elméleti, történeti, gyakorlati kérdéseit, átalakulásának és átalakításának földrajzi összetevőit, a településhálózat országos és regionális rendszerének, az ellátási központok szerepének kérdéseit, a mezőgazdasági innovációk térbeli terjedésének és a mezőgazdasági népesség képzettségének és képzésének összefüggéseit, a gazdasági növekedés és a térbeli struktúra változásainak kölcsönhatását, az ipari centralizáció és dekoncentráció hatásait.

Az előadások után elhangzó kérdések, ill. az egyes témablokkok vitája elsősorban az összehasonlító elemzéseket szolgálták. Csak a lengyel előadásokat és a vitatott kérdéseket ismertetem részletesebben, a magyar előadások magyarországi publikációkban is megjelentek már.

ANDRZEJ STASIAK professzor „A közigazgatási felosztás és a településhálózat Lengyelországban” c. előadásában részletesen elemezte az 1975-ös közigazgatási reform térszerkezeti és településhálózati hatásait. A háromfokozatú (gmina-powiat-województwo) közigazgatási területbeosztásról a kétfokozatúra (gmina-województwo) való áttérés alapvető települési és településhálózati összefüggéseket és kérdéseket vetett fel. A járások felszámolása együtt járt a vajdaságok számának nagyarányú növelésével. (A korábbi 17 vajdaság és 5 vajdasági jogú város helyett 49 vajdaságot hoztak létre.) A községek száma és helyzete nem változott lényegesen.

Az 1980-as évek elejétől kezdve hevesen vitatják az 1975-ös közigazgatási területi reform eredményeit és hibáit. A Lengyel Tudományos Akadémia Térgazdasági és Regionális Tervezési Bizottsága megbízást kapott a kormánytól a reform sokoldalú áttekintésére. A bizottság két kötetben tette közzé a viták és az állásfoglalások eredményeit.

STASIAK professzor részletesen elemezte a lengyel településhálózat adottságait és igazgatásának lehetséges megoldási változatait. A falvak száma 43 000 körül van, 15 millió ember lakik bennük. A legnagyobb gond, hogy a falvak átlagos népességszáma nagyon alacsony (360 fő). A sajátos természeti, gazdasági, társadalmi, politikai és történeti fejlődés következtében lényeges regionális különbségek vannak a falvak között az ország egyes területein. 1984-ben 439 falu volt gminaszékhely, ebből 242 lakossága nem érte el az 500 főt. A városhálózat is differenciált. A 812 város közül

440 kisváros, melyek lakossága 10 ezer alatt van. A legnagyobb gond az, hogy fejletlen a középvárosok hálózata. A nagyvárosokat tekintve Lengyelország policentrikus jellegű.

1985-ben a vajdasági központok közül 7 lakossága nem érte el az 50 ezret. (1975-ben még 16 lakossága volt 50 ezer alatt.)

STASIAK professzor személy szerint elfogadja a kétfokozatú modellt, de néhány jelentős térbeli korrekciót lát szükségesnek. A vajdaságok számát 40-re javasolja lecsökkenteni, figyelembe véve a településhálózat, a gazdaság, a közlekedés, az ellátás, a természeti feltételek stb. összességét.

Megítélése szerint a településhálózat és a közigazgatási területszervezés összeközése a legélesebb az agglomerációk vonatkozásában. A nagyvárosi agglomerációk, mint településegységek, nem igazgathatók egységesen sem a két-, sem pedig a háromszintű modellben.

HAJDÚ ZOLTÁN a magyar közigazgatási területbeosztás 1949–1984 közötti reformtendenciáit és folyamatait tekintette át.

KRZYSZTOF MIROS a községek feletti szolgáltató központok lengyelországi problémáit elemezte. Szinte már 1975-ben megkezdődött a középszintű térszervezési és igazgatási központok újbóli kiépülése, részben a reform hibáinak korrigálására. A „speciális” feladatokat ellátó hivatalok, intézmények „községfeletti” és „vajdaságfeletti” rendszerben jöttek létre. (Számuk az 1975 körüli 20-ról mintegy 200-ra növekedett.) Ezek a „speciális ágazatok” meglehetősen sajátosan osztják fel az országot. A területi egységek száma 198 és 359 között változik. Nagy eltérések vannak így a központokat és az ellátott, igazgatott területeket tekintve egyaránt.

Összességében megállapította, hogy az 1975-ös reform nem várt és nem kívánt hatásokat is kiváltott. Felveti, hogy ki kellene építeni a járási szintű ellátó központok hálózatát. Mintegy 300 ilyen központra lenne szükség.

A közigazgatási területszervezés földrajzi kérdéseivel kapcsolatosan kibontakozott igen élénk vita jelezte, hogy nő a közigazgatás és a közigazgatási térszervezés folyamatformáló szerepe.

Bebizonyosodott, hogy a Lengyel Tudományos Akadémia Földrajzi és Térszervezési Intézetének munkatársai eltérő módon értékelik az 1975-ös reformot, különböző alapállásból közelítik meg a közigazgatási fokozatok kérdését. (Az intézetben készült reformtervek kifüggesztett térképsorozatai jelezték az alapvetően eltérő megközelítési módokat.) Sor került a magyar és a lengyel közigazgatási területbeosztás összehasonlítására, s megállapítottuk, hogy nincs általánosan alkalmazható modell a közigazgatási területszervezésre.

LUDWIK MAZURKIEWICZ a lengyel egészségügyi ellátás területi szervezésének földrajzi összefüggéseit elemezte. Rámutatott arra, hogy az egészségügyi ellátás területi és központrendszer erősen kötődött az 1975 előtti közigazgatási területbeosztáshoz. Az egészségügyi ellátás megőrizte hármashierarchikus tagolódását, s ez most komoly gondokat okoz a területi szervezésben és a közigazgatáshoz való viszonyában.

OROSZ ÉVA a magyarországi egészségügyi ellátás területi struktúráját és fejlődésének fő tendenciáit ismertette. A vitában felvetődött az „orvosföldrajz” értelmezésének többféle megközelítési módja és lehetősége.

A mezőgazdasági népesség oktatásának és képzettségének térbeli differenciáit elemezte BOZENA GALCZYNSKA. Az egész országra kiterjedően feltárta a mezőgaz-

dasági népesség és a mezőgazdasági aktív keresők képzettségének területi eltéréseit. Az 1978-as népszámlálás idején a szakképzetlen munkaerő 65%-a a mezőgazdaságban dolgozott. Az 5,3 millió mezőgazdasági aktív kereső 31%-a nem fejezte be az általános iskolát sem. A képzettség szintje térbelileg erősen differenciált, sok vonatkozásban mind a mai napig visszatükröződik Lengyelország 1918 előtti területi megosztottsága.

A képzettség és a gazdálkodás színvonalát és eredményességét egybevetve egyértelműen feltárta, hogy mind országrészek között, mind pedig egy-egy országrészen belül szoros kapcsolat van a képzettség és a gazdálkodás mikéntje között. Az innovációk gyorsabban terjednek a magasabb képzettséggel rendelkezők között.

ENYEDI GYÖRGY az innovációk térbeli terjedését tekintette át a magyar mezőgazdaságban. CSATÁRI BÁLINT a falusi települések térbeli kapcsolatait elemezte Szolnok megye példáján.

Az élénk vitában nyilvánvalóvá vált, hogy a lengyel és a magyar mezőgazdaság eltérő jellegű problémákat hordoz, de épp az innovációk terjedése kapcsán közös vonások is felismerhetők voltak. TÓTH JÓZSEF az Alföld településhálózatának átalakulását mutatta be.

TEOFIL LIJEWSKI az idegenforgalom területi kérdéseit elemezte. Abból indult ki, hogy Lengyelország nemzetközi mércével mérve is jelentős idegenforgalmi fogadó országgá válhat. Részletesen elemezte a tengerparti, a hegyvidéki, a tóvidéki és a városi idegenforgalmi kínálatot és idegenforgalmi infrastruktúrát. Megállapította, hogy a szállodai infrastruktúra fejletlensége az idegenforgalom gátjává vált egyes területeken.

RYSZARD HORODENSKI és MIROSLAW SERWIN a bialisztoki vajdaság keleti, országhatár menti községeinek helyzetét, fejlődési és fejlesztési kérdéseit tekintette át. Részletesen ismertették a több évre tervezett kutatási program első eredményeit.

ANDRZEJ WERWICKI a szolgáltatások fejlettségének különbségeit értékelte a varsói funkcionális makrorégióban. A makrorégió szolgáltatási ágazatai általában véve fejlettebbek, mint az országos átlag, de korántsem elégítik ki az igényeket. A szolgáltatások fejlettsége erősen differenciált a makrorégióon belül, meghatározó Varsó szerepe.

ANDRZEJ WRÓBEL a gazdasági növekedés és a térbeli változások kölcsönhatásának elméleti kérdéseit és lengyelországi konkrét megjelenési módjait tekintette át. Folytatta az V. Magyar–Lengyel Földrajzi Szemináriumon megkezdett elemzését, és megállapította, hogy nem változtak meg alapvetően a gazdasági térbeli folyamatok. Az ország sajátos területei (pl. a fejletlen keleti területek, a fejlettebb nyugati területek stb.) keresik a „regionális egyensúlyt”.

BARTA GYÖRGYI az ipari szervezetek változási tendenciáit ismertette az 1960-as évektől napjainkig.

MAREK POTRYKOWSKI a koncentrációs és decentrációs folyamatokat értékelte a lengyel iparban. Megállapította, hogy az állami beavatkozás és tervezés, valamint a gazdaságban kibontakozó folyamatok egyes időszakokban kölcsönösen erősíteték ezeket a folyamatokat, máskor egymással szemben hatottak, illetve érvényesültek. Részletesen szakaszolta a folyamatokat és területileg is értelmezte hatásukat.

A szeminárium témájához kapcsolódva egynapos szakmai kirándulást tettünk. Megismerkedtünk a Deltavidék (Zulawy) történeti, természeti, gazdasági, településhálózati, fejlesztési kérdéseivel, paraszti mintagazdaságokat látogattunk meg. Szakszerű

vezetés segítségével ismerkedtünk a Tengermellék és a három város (Gdansk, Gdunia, Sopot) gazdasági és településhálózati problémáival.

A szeminárium hozzájárult a vizsgált kérdések elméleti, területi és gyakorlati vonatkozásainak összehasonlításához, a két országban megnyilvánuló sajátos jegyeinek feltárásához, egybevetéséhez.

A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja angol nyelvű kiadványsorozatában megjelenteti a szeminárium anyagát.

Hajdú Zoltán

BESZÁMOLÓ A MAGYAR KÖZGAZDASÁGI TÁRSASÁG STATISZTIKAI SZAKOSZTÁLYÁNAK ÜLÉSÉRŐL

1986. november 18–19-én Debrecen adott otthont a Területi Statisztikai Szekció 15. tudományos ülésének. Az ülészak tematikája a terület- és településfejlesztésről szóló országgyűlési határozathoz kapcsolódik; célja, hogy áttekintse a fejlesztési koncepció fő politikai, társadalmi célkitűzéseit, a fejlesztés fő irányait és feladatait, az ehhez kapcsolódó tudományos kutatás, illetve a területi statisztikai módszertani és elemző munka fő területeit.

Az ülésen elhangzott előadások előzetesen megjelentek, ezért csak az előadók fő gondolataira hívjuk fel a figyelmet. Az ülészakot VÉGVÁRI JENŐ, a KSH elnökhelyettese nyitotta meg. Beszédében hangsúlyozta, hogy a jelenlegi tudományos ülés a kérdésfelvetések, problémamegoldások keresésének jegyében fog eltelni, melyekhez az interdiszciplináris kutatások adnak segítséget. Az előadások három fő téma köré csoportosultak: – a terület- és településfejlesztés elvei, stratégiái, – a terület, település helyi problémái, ezen belül több előadás foglalkozott a hátrányos helyzetű térségekkel, – a környezetvédelem hatékonyabbá tétele. A következőkben a fenti témák szerinti csoportosításban ismertetjük az előadásokat.

SZIGETI ERNŐTől hallottunk egy összefoglaló beszámolót a terület- és településfejlesztési politika elveiről, céljairól és eszközeiről. „Megújult-e a településfejlesztési politika?” – teszi fel a kérdést. Válasza: „megújuló e politika”. A lakosság részt akar venni az általa fontosnak vélt településfejlesztési célok elérésében, a saját anyagi eszközei segítségével. A vezetés rá is szorul erre. Követelmény egy olyan településfejlesztési politika, amely képes a fő célok megmaradása mellett alkalmazkodni a változó körülményekhez.

KÖSZEGFALVI GYÖRGY a terület- és településfejlesztést megalapozó tudományos kutatások fejlődésének útját tekintette át a 60-as évek elejétől napjainkig. A bekövetkezett változások változtatást igényelnek a terület- és településfejlesztési stratégiában is. E stratégiát megalapozó kutatások közül kiemelte „A Terület- és településfejlődés Társadalmi-Gazdasági Folyamatai Magyarországon” című programot.

NYITRAI JÓZSEF az infrastrukturális fejlődés területi mérésének lehetőségeiről tartotta rövid előadását. Elemzésük során a mutatószámok különböző kategóriáit alakították ki. Kiszámították az egyes megyék kategóriákon belüli, illetve összesített rangsorban elfoglalt helyét. A beruházások alakulásának jellemzőinél említette, hogy egyre fokozódik a magánérv bevonása, elsősorban a lakásberuházások terén. Végezetül Győr-Sopron megye infrastrukturális ellátottságáról hallhattunk.

RESZLER GYÖRGYNÉ előadásában az országgyűlési határozat egyik legfontosabb céljának, a társadalmi esélyegyenlőség javításának, a lakosság életkörülményeiben meglévő indokolatlan területi különbségek mérséklésének megvalósításával foglalkozott. Ennek során Hajdú-Bihar megye jelenlegi helyzetét, feladatait és lehetőségeit tárta fel, különös figyelmet szentelve a városkörnyéki alapfokú infrastrukturális ellátottság elemzésére. A VII. ötéves tanácsli terv a fejlesztés-